

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หัวเมืองภาคใต้ทั้ง 7 หรือที่เรียกกันมาแต่เดิมว่า "หัวเมืองแขกทั้ง 7" นั้น ประกอบด้วยเมืองปัตตานี ยะลา ยะหริ่ง ะแงะ สายบุรี หนองจิก และรามัน เมืองเหล่านี้เดิมเป็นเมืองปัตตานีแต่เพียงเมืองเดียว และเป็นเมืองขึ้นที่ส่งบรรณาการให้ไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปัตตานีจึงถูกแบ่งเป็น 7 หัวเมือง แต่ละเมืองมีเจ้าเมืองปกครองเป็นอิสระแยกจากกัน และต่างมีอำนาจในการปกครองภายในเมืองของตนในทุก ๆ ด้านอย่างเต็มที่ เพียงแต่อยู่ภายใต้พันธะการควบคุมบางประการของกรุงเทพฯ โดยผ่านการดูแลของสงขลาซึ่งเป็นเมืองเอกทางใต้ของไทยอีกชั้นหนึ่ง ลักษณะการปกครองเมืองเหล่านี้อยู่ในรูปคิงดอมเรื่อยมาจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อทรงโปรดฯ ให้ปฏิรูปการปกครองหัวเมืองใต้โปรดให้รวมหัวเมืองทั้ง 7 เข้าเป็นมณฑลปัตตานี ใน พ.ศ. 2449 หลังจากนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตการปกครองดินแดนส่วนนี้อีกหลายครั้ง เช่น ยุบและยกฐานะเมืองบางเมือง จนในที่สุดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด ดินแดนส่วนนี้ก็แบ่งเป็น 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด ปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส ดังปรากฏในปัจจุบัน

ในทางภูมิศาสตร์ หัวเมืองทั้ง 7 ตั้งอยู่บนแหลมมลายู ระหว่างเส้นขนานที่ $6^{\circ} - 7^{\circ}$ และเส้นแวงที่ $100^{\circ} - 101^{\circ}$ ตะวันออก มีอาณาเขตทางเหนือจรดจังหวัด

สงขลาของไทย ทางใต้จกไทรบุรี กลันตัน และเปรัก¹ ซึ่งปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธ์มาเลเซีย ทิศตะวันออกจรดทะเลหลวงที่อ่าวไทย ทิศตะวันตกจรดไทรบุรี ปัจจุบันมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 10,957 ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศประกอบด้วยบริเวณชายฝั่งทะเล เพือกเขา มีแม่น้ำไหลผ่าน และมีที่ราบชายฝั่ง ที่ราบระหว่างภูเขาอยู่บ้าง² พื้นที่บริเวณนี้อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาตินับแต่ป่าไม้ไปจนถึงแร่ธาตุที่มีค่า เช่น ทองคำ³ และดีบุก ราษฎรในหัวเมืองทั้ง 7 ซึ่งมีทั้งเชื้อชาติไทย มลายู และจีน มีอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ ทำนา ทำสวน ทำไร่ ทำการประมง ค้าขาย และทำเหมืองแร่

¹ ทั้งสามรัฐเคยเป็นเมืองขึ้นที่ส่งบรรณาการแก่ไทยมาก่อน ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยต้องสูญเสียเปรักไป อันเป็นผลเนื่องมาจากสนธิสัญญาเบอร์นีปี พ.ศ. 2369 (ค.ศ. 1826) ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยก็ได้โอนอหิขิตโดยเหนือไทรบุรีและกลันตันให้แก่อังกฤษไปตามสนธิสัญญาปี พ.ศ. 2452 (ค.ศ. 1909) คุบทที่ 2 หน้า เชียงอรรถที่ 2

² ราชบัณฑิตยสถาน, อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย (พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2509), เล่ม 4, หน้า 47, 58, และ 84.

³ หลักฐานเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของทองคำ ณ ดินแดนนี้ได้ถูกบันทึกโดยนักเดินทางชาวยุโรป ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 ดู An'zer Bentse, "A Historical Note on the Northeastern Malay States, Journal of the Malayan Branch of the Royal Asiatic Society" (Cited hereafter as JMBRAS.), Vol. XX, pt. 1 (1947), pp. 24 - 25.

ความอุดมสมบูรณ์ของดินแดนนี้ และบริเวณที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การค้าทางทะเล (ได้แก่ บริเวณที่ตั้งของปัตตานีปัจจุบัน) ทำให้ดินแดนส่วนนี้มีความเจริญ เป็นศูนย์กลางการค้าในแหลมมลายูแต่โบราณ ดังที่นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าเป็นที่ตั้งของอาณาจักรลังกาสุกะ ซึ่งมีอายุตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 8¹ เมื่อตกอยู่ในอำนาจของไทยในสมัยอยุธยา ปัตตานีก็เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงทางการค้าเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความสำคัญของดินแดนนี้อาจลดน้อยลง เพราะสภาพทางการค้าและการเมืองระหว่างที่เปลี่ยนรูปไป แต่ความอุดมสมบูรณ์ของหัวเมืองทั้ง 7 ก็ยังเป็นที่ยังประโยชน์อยู่ เมื่อสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้นเสด็จประพาสหัวเมืองทั้ง 7 ใน พ.ศ. 2439 ได้ทรงบันทึกไว้ในรายงานว่า

ภูมิลำเนาของหัวเมืองแขกทั้ง 7 ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้ไปเห็นแลได้สืบสวนทราบความในคราวนี้ เห็นเป็นเมืองที่บริบูรณ์อย่างปลุก จะหาเมืองมะลายูเมืองใดในแหลมมะลายูนี้เปรียบให้เสมอเหมือนเป็นอันไม่มี ถ้าจัดการบำรุงให้ดี น่าจะมีผลประโยชน์ไต่มามากกว่าเมืองใดใดในแหลมมะลายูทั้งสิ้น²

1

Teeuw A. and David K. Wyatt, Hikayat Patani (The Hague : Nijhoff, 1970), Vol. I, pp. 2 - 3 ; Paul Wheatley, The Golden Kheronese. (Kuala Lumpur : University of Malaya Press, 1966), Chap. XVI.

2

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ (ต่อไปนี้จะใช้ กจช.) เอกสารรัชกาลที่ 5, กระทรวงมหาดไทย (ต่อไปนี้จะใช้ ร. 5 ม.), (แฟ้มเลขที่) 2.14/74. "เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเสด็จตรวจราชการหัวเมืองปัตตานี," 7 ธันวาคม ร.ศ. 115.

ทางค่านวัฒนธรรม คินแดนส่วนนี้เป็นส่วนหนึ่งของแหลมมลายูที่อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดีย ทั้งโดยทางศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ ได้เข้ามาผสมผสานกับแบบแผนวัฒนธรรมพื้นเมืองตั้งแต่โบราณ¹ (ประมาณพุทธศตวรรษที่ 8) แต่ประมาณครึ่งหลังของศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา² เมื่อศาสนาอิสลามได้แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคนี้ วัฒนธรรมอิสลามทั้งทางการปฏิบัติ ทางศาสนา ภาษาพูด และวิถีการดำเนินชีวิตในสังคม จึงมีอิทธิพลเหนือพลเมืองส่วนใหญ่ในหัวเมืองทั้ง 7 (ประมาณ 80 %) มาจนปัจจุบัน

¹ George Coedès, The Indianized States of Southeast Asia, translated by Susan Brown Cowing (Kuala Lumpur: University of Malaya Press, 1968), p. 39.

นักประวัติศาสตร์เชื่อว่า บริเวณที่ตั้งของปัตตานีปัจจุบันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรลังกาสุกะ (Lankasuka) เดิม ที่ปรากฏชื่อตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 8 อาณาจักรนี้มีวัฒนธรรมฮินดู - พุทธ และเป็นศูนย์กลางของนักจาริกบุญที่จะเดินทางไปยังอินเดียที่มีชื่อเสียงมาก

² ศาสนาอิสลามเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งแรกที่สุมาตรา จากนั้นก็ได้แพร่เข้าไปในตรังกานู เป็นรัฐแรกสุดบนแหลมมลายูในราวปี พ.ศ. 1303 - 1387 ดู D.G.E. Hall, A History of South East Asia (London : Macmillan & Co. Ltd, 1960, pp. 176 - 7. แต่ปัตตานีจะหันไปนับถือศาสนาอิสลามตั้งแต่ครั้งนั้นหรือไม่ ไม่ปรากฏหลักฐานเป็นที่ยุติ เบริเดีย (Eredia) ชาวโปรตุเกสซึ่งออกสำรวจฝั่งมลายูในปี พ.ศ. 1943 (ค.ศ. 1600) ได้บันทึกไว้ว่า ปัตตานีและปะหังรับนับถือศาสนาอิสลามก่อนมะละกา แต่นักประวัติศาสตร์บางท่าน เช่น ศาสตราจารย์ ฮอลล์ เชื่อว่ามะละกาซึ่งหันมานับถือศาสนาอิสลามเมื่อประมาณปี พ.ศ. 1963 (ค.ศ. 1420) ต่างหากที่เป็นศูนย์กลางเผยแพร่ศาสนาไปสู่รัฐอื่น ๆ ในแหลมมลายู ดู Hall, ibid; Wyatt, op.cit., p. 4. และ Wheatley, op.cit., p. 309.

การที่หัวเมืองทั้ง 7 เป็นเมืองขึ้นมลายูที่อยู่เหนือสุด ประกอบด้วยความ
บริบูรณ์ในพืชพันธุ์ ธัญญาหาร ทำให้ดินแดนนี้มีความสำคัญทางการเมือง และเศรษฐกิจ
แห่งหนึ่งของไทยในแหลมมลายูมาแต่เดิม แต่สภาพที่ตั้งที่อยู่ไกลจากศูนย์กลางการปก-
ครองของประเทศ เป็นระยะทางไม่ต่ำกว่า 1,050 กิโลเมตร และสภาพภูมิประเทศ
บางตอนที่ทรกั้นการลำบากต่อการคมนาคมติดต่อกับดินแดนส่วนที่เป็นของไทยโดยตรง
เป็นอุปสรรคต่อการปกครองหัวเมืองเหล่านี้ของรัฐบาล ในทางตรงกันข้าม บังคับให้
สองประการหาได้เป็นเครื่องกีดขวางการติดต่อกันระหว่างหัวเมืองทั้ง 7 กับหัวเมือง
มลายูอื่น ๆ ไม่ ประกอบกับภูมิหลังวัฒนธรรมที่ร่วมกัน ช่วยส่งเสริมให้ความสัมพันธ์
ระหว่างหัวเมืองทั้ง 7 กับรัฐมลายูอื่น โดยเฉพาะกลันตันเป็นไปอย่างใกล้ชิดสนิทสนม
ชนบทร่วมเนียบประเพณีและแบบแผนในการปกครองของหัวเมืองมลายูบางเมือง เช่น
กลันตัน จึงมีอิทธิพลต่อการปกครองหัวเมืองทั้ง 7 บางสมัยเป็นอย่างมาก ¹

บังคับทางภูมิศาสตร์และพื้นฐานทางวัฒนธรรมดังกล่าวมีส่วนในการกำหนด
ลักษณะการปกครอง และก่อให้เกิดอุปสรรคในการปกครองหัวเมืองเหล่านี้ของรัฐบาล
ไทยในประวัติศาสตร์อยู่บ้าง แต่พื้นฐานดังกล่าวไม่ได้เป็นต้นเหตุโดยตรงของปัญหาในการ
ปกครองหัวเมืองเหล่านี้ดังที่มีถูกหยิบยกขึ้นกล่าวถึงโดยทั่วไปอยู่เสมอ การศึกษาความ
เป็นมาทางการปกครองหัวเมืองทั้ง 7 ของไทย โดยเฉพาะในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะช่วยพิสูจน์สมมติฐานดังกล่าว โดยชี้ให้เห็นที่มาและปัญหา
ที่แท้จริง

นับตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (กลางคริสต์ศตวรรษ
ที่ 19 - ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20) เป็นต้นมา รัฐบาลไทยต้องเผชิญกับการคุกคามจากภัย

¹ กรมการปกครอง, กองประสานราชการ, เรื่องเกี่ยวกับจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2510), หน้า 66.

จักรวรรดินิยมตะวันตก ซึ่งได้แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาคส่วนนี้ของโลก เป็นผลให้ประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบของไทยต้องสูญเสียอิทธิพลให้แก่ชาติมหาอำนาจไปที่ละประเทศ อันได้แก่ ฝรั่งเศสซึ่งสนใจขยายเขตอิทธิพลทางฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมอินโคจีน และอังกฤษซึ่งให้ความสนใจในการคุ้มครองเหนืออิทธิพลของไทยในแหลมมลายูและพม่า ตลอดปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 อันเป็นช่วงเวลาที่มีการคุกคามตั้งกล่าวคือทวีขึ้นจนถึงขีดสุดนั้น ประเทศไทยภายใต้การนำของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นประเทศเดียวที่สามารถรอดพ้นจากภัยจักรวรรดินิยมดังกล่าว สามารถดำรงตนเป็นเอกราชมาได้ พฤติกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลไทยในการตอบสนองความบีบคั้นจากภายนอกระหว่างช่วงเวลาดังกล่าว อาทิ นโยบายทางการทูต การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยทั้งในด้านการปกครอง การคลัง การศาล การศึกษา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทางสังคม จึงเป็นที่สนใจของนักประวัติศาสตร์จำนวนไม่น้อยที่เชื่อว่าความพยายามดิ้นรนเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ระหว่างประเทศ ซึ่งออกมาในรูปลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นเอง เป็นคำตอบต่อการยู่รอดของไทยในสมัยล่าอาณานิคมนั้น และในท่ามกลางการตอบสนองต่าง ๆ ที่ไทยมีต่อการบีบคั้นจากมหาอำนาจในครั้งนั้น ความสำเร็จที่สำคัญก็คือการสร้างรัฐประชาชาติ (nation state) ซึ่งทำให้รัฐบาลสามารถรวมอำนาจการปกครองทั้งหมดเข้าสู่ส่วนกลาง ทำให้รัฐบาลที่กรุงเทพฯ มีอำนาจในการปกครองดินแดนส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศราชหรือหัวเมืองชั้นนอกโดยทั่วไปอย่างแท้จริง แทนที่เจ้าเมืองต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้คุมอำนาจทางการปกครองในเมืองต่าง ๆ ตามระบบกินเมืองที่มีมาแต่เดิม

ถึง พ.ศ. 2430 การปกครองหัวเมืองโดยทั่วไปของไทยยังอยู่ในสภาพที่รัฐบาลมีอำนาจในการปกครองน้อยมาก เจ้าเมืองในแต่ละเมืองต่างเป็นศูนย์แห่งอำนาจในการปกครองของตนเอง แม้จะเกิดเรื่องร้องเรียนการปกครองที่ไม่ยุติธรรมของเจ้าเมือง รัฐบาลก็มีโอกาสน้อยมากที่จะเข้าไปจัดการ ลักษณะการปกครองดังกล่าว

เป็นที่ประจักษ์ว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของประเทศ เมื่อประเทศมหาอำนาจตะวันตกได้ผนวกรัฐในแหลมมลายูไว้ใต้การปกครอง โดยอาศัยเหตุที่การปกครองดินแดนนั้นไม่เรียบร้อย อาจเป็นเหตุขัดขวางผลประโยชน์ทางการค้าของตนได้ สำหรับบริเวณดินแดนหัวเมืองทั้ง 7 การสร้างอำนาจของส่วนกลางมีความสำคัญและจำเป็นต่อเอกราชของประเทศและบูรณาภาพแห่งดินแดนนั้นเป็นพิเศษ เพราะนับแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นไป ความมั่งคั่งในราชอาณาจักรเริ่มทำให้อังกฤษสนใจหัวเมืองมลายูของไทย นอกจากนั้น การที่อังกฤษสามารถผนวกมาทั้งหมดไว้ใต้การปกครอง ทำให้หัวเมืองมลายูทางตอนใต้ของไทยเพิ่มพูนความสำคัญมากขึ้น ในฐานะที่จะเป็นสะพานให้อังกฤษสามารถนึกดินแดนตั้งแต่แหลมมลายูขึ้นไปจนจดพม่า ในขณะที่เกี่ยวกับภูมิหลังของดินแดนส่วนนี้ที่ต่างออกไปจากส่วนอื่นของประเทศ ย่อมเป็นปัจจัยส่งเสริมจุก่อนในอำนาจการปกครองดินแดนส่วนนี้ของรัฐบาลไทยยิ่งขึ้น

การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองเหล่านี้ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็นที่น่าสนใจ ในฐานะที่จะช่วยอธิบายความจำเป็นและแรงผลักดัน อันเกิดจากการปกครองในส่วนหนึ่งของประเทศ ที่สนับสนุนนโยบายการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางของไทย ทั้งจะชี้ให้เห็นปัญหาอันเป็นลักษณะโดยเฉพาะของดินแดนแถบนี้ ซึ่งมีผลให้การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองเหล่านี้มีลักษณะต่างไปจากส่วนอื่นของประเทศ วิวัฒนาการของกระบวนการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองทั้ง 7 ที่กินเวลาถึง 10 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2439 - 2449 ตลอดจนการแก้ไขปัญหาในขณะประสพกับปฏิกิริยาต่อต้านจากเจ้าเมืองเดิม ย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้บริหารการปกครองหัวเมืองเหล่านี้ในระยะต่อมา เพราะจะเปิดเผยให้เห็นนโยบายของรัฐบาลไทยในความพยายามดลระบบการปกครองแบบเดิมที่มีมาแต่โบราณ ทั้ง ๆ ที่ตกอยู่ท่ามกลางภัยคุกคามจากภายนอก และความไม่พร้อมในหลายประการจากภายในประเทศเอง นอกจากนั้น เมื่อคำนึงถึงเงื่อนไขทางเวลาและสภาพแวดล้อมแล้ว เป็นที่น่าพิจารณาว่า ในขณะที่การปฏิรูปการปกครองครั้งนั้นทำให้อำนาจจากส่วนกลางสามารถเข้าไปมีส่วนในการปกครองดินแดนส่วนนั้นได้โดยตรง ดังเช่นดินแดนส่วนอื่น ๆ ของประเทศ โดยปราศจากความเคียดแค้นวุ่นวายในหมู่ราษฎร

เหตุใ้การปกครองดินแดนส่วนนี้ในสมัยต่อ ๆ มาตราบจนปัจจุบันนี้ ซึ่งไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในชั้นมูลฐานทางการปกครองอีก ดังเช่นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงเกิดความวุ่นวายระส่ำระสายอยู่เนื่อง ๆ

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยและดินแดนที่เป็นหัวเมืองทั้ง 7 ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยสังเขป เพื่อจะนำไปสู่ความเข้าใจที่มาของปัญหาในการปกครองหัวเมืองเหล่านี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2. เพื่อศึกษาปัญหาทางการปกครองภายในหัวเมืองทั้ง 7 ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมทั้งปัญหาในความสัมพันธ์ระหว่างไทยและรัฐบาลอังกฤษในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหัวเมืองเหล่านี้ ซึ่งเป็นปัจจัยเร่งรัดให้รัฐบาลต้องปฏิรูปการปกครองหัวเมืองเหล่านี้
3. เพื่อศึกษากระบวนการปฏิรูปการปกครองหัวเมืองทั้ง 7 ระหว่าง พ.ศ. 2439 - 2449 ปฏิบัติจากภายในและภายนอกประเทศที่มีต่อการปฏิรูปครั้งนั้น ตลอดจนแนวนโยบายการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของไทย
4. เพื่อการศึกษาการปรับปรุงการปกครองแบบใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิหลังทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมทั้งผลสะท้อนจากการปฏิรูปครั้งนั้น

ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้กำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์ทางการปกครองระหว่างรัฐบาลและดินแดนที่เป็นหัวเมืองทั้ง 7 ก่อน และระหว่างการปฏิรูปการปกครอง

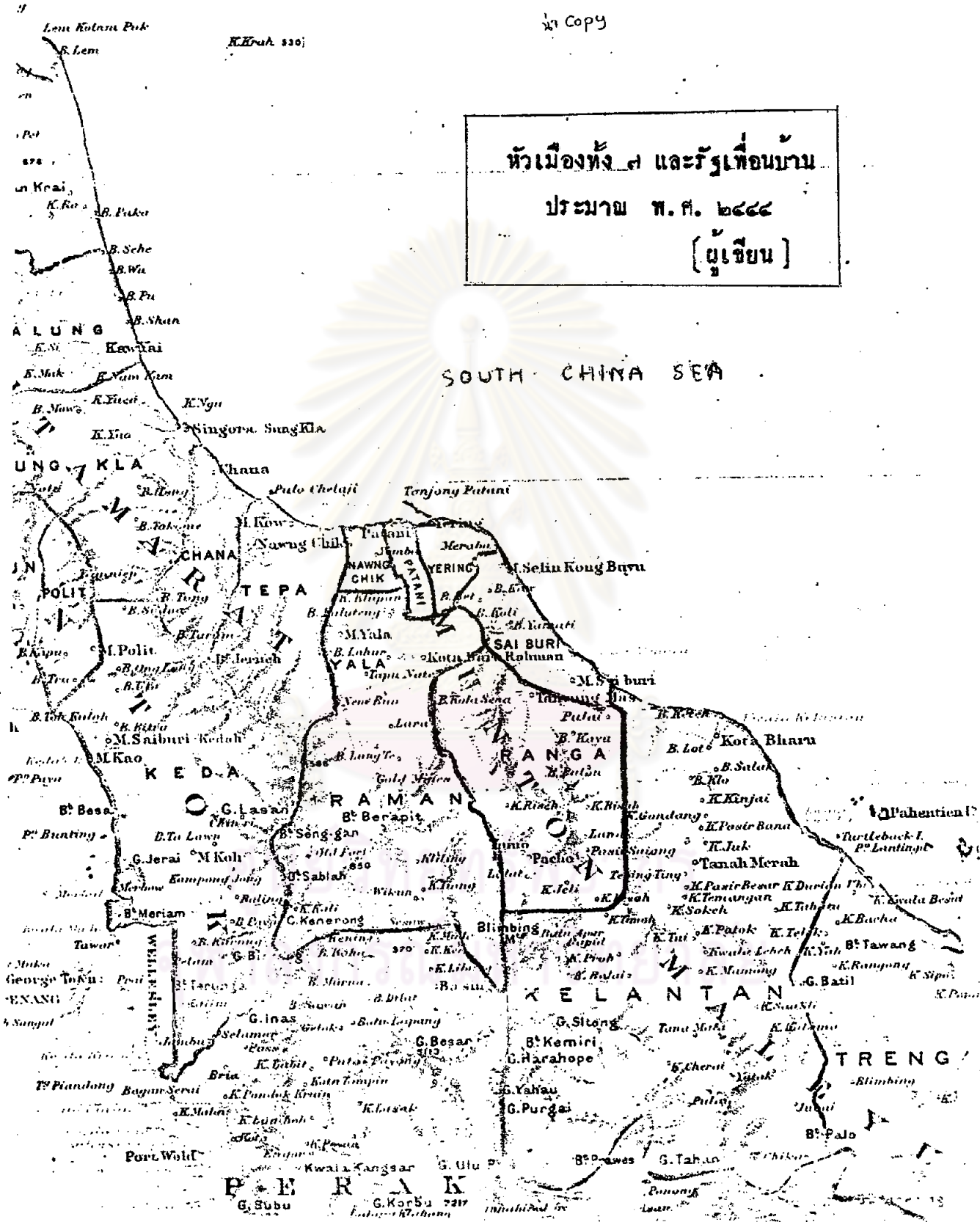
หัวเมืองเหล่านี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและดินแดนส่วนนี้ก่อนสมัยแห่งการปฏิรูปการปกครอง จะได้นั้น กล่าวเฉพาะความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์อันมีผลต่อปัญหาในการปกครองดินแดนส่วนนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัญหาการปกครองดินแดนส่วนนี้ภายหลังการประกาศจัดตั้งมณฑลปัตตานีใน พ.ศ. 2449 อยู่นอกเหนือการศึกษาโดยตรงของวิทยานิพนธ์นี้

วิธีการศึกษาและข้อมูลที่ใช้

วิทยานิพนธ์นี้ใช้การศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) โดยอาศัยการศึกษาหลักฐาน ที่ความ และวิเคราะห์ปัญหาจากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง เอกสารชั้นต้นส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษานี้ เป็นเอกสารซึ่งเก็บรักษาไว้ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ทั้งที่เป็นรายงานใบบอก ขอร่าชการ บันทึก คำสั่ง จดหมาย โทรเลข และพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรื่องที่เกี่ยวกับการปกครองหัวเมืองทั้ง 7 นอกจากนั้น เป็นเอกสารของกระทรวงอาณานิคม (Colonial Office Papers) และกระทรวงต่างประเทศอังกฤษ (Foreign Office Papers) ซึ่งมีอยู่ในห้องสมุดและสถาบันทั้งภายในและภายนอกประเทศ ได้แก่ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยสิงคโปร์ (University of Singapore) ที่ปรากฏในรูปไมโครฟิล์ม ส่วนเอกสารชั้นรอง คือ สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบทความ หนังสือ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ที่มีอยู่ที่ห้องสมุดแห่งชาติ สยามสมาคม และห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ

K. Pra. 530

หัวเมืองทั้ง ๗ และรัฐเพื่อนบ้าน
 ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๔
 (เขียน)

SOUTH CHINA SEA

PERAK

TRENGG